

חשוון התשס"ז

בס"ד

האבות והאימהות

פרשת חיי שרה (ע"פ שעורו של הרב אביחי קצין)

אברהם שולח את "עבדו זקן ביתו המשל בכל אשר לו" למצוא אישה לבנו, ליצחק. לאחר שרבקה עומדת במבחן החסד, ולאחר הסכמתה לילך עם "האיש הזה", מתארת התורה את הליכתם ואת המפגש הראשון עם יצחק:

1. המפגש הראשון של יצחק ורבקה

בראשית פרק כד

(נז) וַיֹּאמְרוּ נִקְרָא לְנֶעֱךָ וְנִשְׁאַלְהָ אֶת פִּיהָ :

(נח) וַיִּקְרְאוּ לְרִבְקָה וַיֹּאמְרוּ אֵלֶיהָ הֲתִלְכִי עִם הָאִישׁ הַזֶּה וְתֵאמַר אֵלָיו :

(נט) וַיִּשְׁלְחוּ אֶת רִבְקָה אַחֲתָם וְאֶת מִנְקֵתָהּ וְאֶת עֶבֶד אַבְרָהָם וְאֶת אֲנָשָׁיו :

(ס) וַיִּבְרְכוּ אֶת רִבְקָה וַיֹּאמְרוּ לָהּ אַחֲתָנוּ אֵת הַיּוֹדֵי לְאֵלֶיךָ רִבְקָה וַיִּירֶשׁ זֶרְעֶךָ אֶת שְׂעֵר שְׂנְאָיו :

(סא) וְתִקֵּם רִבְקָה וְנִעְרָתֶיהָ וְתִרְכַּבְנָהּ עַל הַגְּמֵלִים וְתִלְכְּנָה אַחֲרַי הָאִישׁ וַיִּקַּח הָעֶבֶד אֶת רִבְקָה וַיֵּלֶךְ :

(סב) וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנָּגֶב :

(סג) וַיֵּצֵא יִצְחָק לְשׁוּחַ בְּשָׂדֵה לַפְּנוֹת עֶרְבַּ וַיִּשָּׂא עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה גְמֵלִים בָּאִים :

(סד) וְתִשָּׂא רִבְקָה אֶת עֵינֶיהָ וְתִרְא אֶת יִצְחָק וְתִפֹּל מֵעַל הַגְּמֵל :

(סה) וְתֵאמַר אֵל הָעֶבֶד מִי הַיֵּשׁ הַלֵּזָה הַהֵלֶךְ בְּשָׂדֵה לַקְּרָאָתָנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי וְתִקַּח הַצְּעִיר וְתִתְּכֶס :

(סו) וַיִּסְפֹּר הָעֶבֶד לְיִצְחָק אֶת כָּל הַדְּבָרִים אֲשֶׁר עָשָׂה :

(סז) וַיִּבְרָא יִצְחָק הָאֵלֶּה שְׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וְתַהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּאָהֲבֶהּ וַיִּנְחַם יִצְחָק אַחֲרַי אִמּוֹ :

בראשית פרק כ"ה

(א) וַיִּסֹּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קְטוּרָה :

2. יצחק מחזיר את הגר לאברהם ממקום מגוריה ב"באר לחי רואי"

רש"י בראשית כ"ד ס"ב

"מבוא באר לחי ראי - שהלך להביא הגר לאברהם אביו שישאנה (ב"ר):"

באר לחי ראי הוא המקום בו נותרה הגר ויצחק הולך לשם על מנת להחזירה לאברהם. את אותה הגר שגורשה ביחד עם בנה ישמעאל על מנת שלא יתקלקל יצחק כתוצאה מ"צחוקיו" של ישמעאל.

דבר זה יתן לנו דרך נוספת לראות את מהות החסד בתוככי ביתו של אברהם.

שכן שני "טעוני שידוך" יש במשפחת אברהם. גם אברהם וגם יצחק חיים בגפם וזקוקים לשידוך.

אולם כל אחד מהם חושב לא על עצמו, אלא על זולתו.

יצחק הולך לבאר לחי ראי להחזיר את את הגר. ורק לאחר מכן נושא אשה לעצמו:

קודם: "וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בְּאֵר לַחַי רֹאִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרֶץ הַנָּגֶב:"

(הוא הולך להביא את הגר עבור אברהם – פסוק ס"ב)

ורק לאחר מכן (פסוק ס"ז) הוא מתחתן בעצמו:

"וַיִּבְרָא יִצְחָק הָאֵלֶּה שְׂרָה אִמּוֹ וַיִּקַּח אֶת רִבְקָה וְתַהִי לוֹ לְאִשָּׁה וַיִּאָהֲבֶהּ וַיִּנְחַם יִצְחָק אַחֲרַי אִמּוֹ:"

גם אברהם נוהג בדרך זו:

קודם הוא דואג לנישואי בנו (בפסוק האמור, פסוק ס"ז בפרק כ"ד)

ורק אחר כך (הפסוק הראשון בפרק כ"ה) הוא לוקח את הגר לאשה: וַיִּסֹּף אַבְרָהָם וַיִּקַּח אִשָּׁה וַיִּשְׁמָה קְטוּרָה:

3. אברהם מתחתן עם הגר

רש"י על בראשית פרק כה פסוק א

קטורה - (ב"ר) זו הגר ונקראת קטורה על שם שנאים מעשיה כקטרת ושקשרה פתחה שלא נזדווגה לאדם מיום שפרשה מאברהם.

זהו החסד של בית אברהם.

4. מה מטרת יצחק ביציאתו לשדה?

אבן עזרא בראשית פרק כד

(סג) לשוח - ללכת בין השיחים.

רש"י בראשית פרק כד

(סג) לשוח - לשון תפלה, כמו (תהלים קב א) ישפוך שיחו:

5. תפלות אבות תקנום

תלמוד בבלי מסכת ברכות דף כו עמוד ב

איתמר, רבי יוסי ברבי חנינא אמר: **תפלות אבות תקנום**; רבי יהושע בן לוי אמר: תפלות כנגד תמידין תקנום. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא, ותניא כוותיה דרבי יהושע בן לוי. תניא כוותיה דרבי יוסי ברבי חנינא: **אברהם תקן תפלת שחרית** - שנאמר +בראשית י"ט+ וישכם אברהם בבקר אל המקום אשר עמד שם, ואין עמידה אלא תפלה, שנאמר +תהלים ק"ו+ ויעמד פינחס ויפלל; **יצחק תקן תפלת מנחה** - שנאמר +בראשית כ"ד+ **ויצא יצחק לשוח בשדה לפנות ערב, ואין שיחה אלא תפלה**, שנאמר +תהלים ק"ב+ תפלה לעני כי - יעטף ולפני ה' ישפך שיחו, **יעקב תקן תפלת ערבית** - שנאמר +בראשית כ"ח+ ויפגע במקום וילן שם, ואין פגיעה אלא תפלה, שנאמר +ירמיהו ז'+ ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע - בי.

הרב **משה אביגדור עמיאל זצ"ל**, רבה של תל אביב, הסביר שכוונת דברים אלו עמוקה. אין הכוונה רק שכל אחד מן האבות תיקן להתפלל בשעה אחרת ביום. המדובר בזמנים שונים בחייו של אדם.

האבות לימדו אותנו שיש להתפלל בכל מצב בו אנו נמצאים. וכל אחד מהם לימדנו זאת על פי אורחות חייו. **אברהם אבינו שימש לנו לדוגמא היאך יש להתפלל בזמנים של שחר.** כשהאור מפציע מתוך האפילה ואנו בכיוון של עליה. שהרי כך הם תולדות ימיו של אברהם, ימים המעירים את העולם מתרדמת החשכה אל אור האמונה. אברהם, שגדל בחשכה של עבודת האלילים של חברתו ושל משפחתו, הולך ומתעלה מדרגה לדרגה. מ"לך לך" ועד "לך לך". ממנו למדנו להתפלל בהתעלות של השחר.

יצחק, בשונה מאברהם, גדל כבר במצב שבו האור כבר זורח, כשהשמש במרכז הרקיע.

מסלול חייו אינו מאופיין בניסיונות גדולים. גם לא בירידות גדולות.

יצחק הוא המלמדנו להתפלל תפילת מנחה.

את תולדות ימיו של **יעקב** הגדיר **יעקב בעצמו**. כשהוא נפגש עם פרעה והוא שואלו: **כמה ימי שני חיידך?**

עונה לו **יעקב**:

ימי שני מגורי שלשים ומאת שנה מעט ורעים היו ימי שני חיי ולא השיגו את ימי שני חיי אבתי בימי מגוריהם.

יעקב מלמד אותנו שתפקידנו: **"להגייד בבקר חסדך"**, אך גם: **"אמונתך בלילות"**. הוא המהווה עבורנו את הדוגמא של **תפילת הלילה**, כשאין רואים את האור.

יצחק היוצא להתפלל תפילת מנחה, אינו עושה זאת בפעם הראשונה. הפסוק הקודם לתיאור התפילה בשדה, מתאר מניין הגיע יצחק לשם: (ס"ב) "וַיִּצְחָק בָּא מִבּוֹא בָּאָר לְחֵי ר' אִי וְהוּא יוֹשֵׁב בְּאֶרְץ הַנֶּגֶב".

מה פשר הביטוי: "בא מבוא"? ומה ההדגשה: "והוא יושב בארץ הנגב"?
כך הסביר זאת הרמב"ן:

6. יצחק חוזר לעירו בנגב מהמקום שבו הוא "רגיל" להתפלל

רמב"ן בראשית פרק כד

(סב) בא מבוא באר לחי ראי - יאמר כי יצחק בא עתה מבוא באר לחי ראי, ששב מבאר לחי שבא שמה. שאלו אמר "בא מבאר לחי ראי" היה נראה שהיה דר שם, ולכך הוצרך לפרש כי הוא שב לעירו מביאתו שבא אל באר לחי ראי לפי שעה, כי הוא יושב בארץ הנגב וחוזר לעירו:

הפסוק רוצה למנוע מאתנו לחשוב שבאר לחי ראי הוא מקום מגוריו הקבוע של יצחק. שהרי הוא גר בארץ הנגב. אברהם הלך ממקומו הקבוע, לבקר בבאר לחי ראי. ובדרכו חזרה פגש במיועדת לו, ברבקה. אולם, הרמב"ן ממשיך ולומד מהלשון: "בא מבוא" שאין מדובר בביקור חד פעמי:

ויתכן, בעבור היות "מבוא" מקור, שהיה יצחק הולך תמיד אל המקום ההוא, כי הוא לו מקום תפלה בעבור הראות שם המלאך, והוא יושב בארץ הנגב קרוב משם.

יצחק נוהג היה לילך ל"באר לחי ראי" באופן קבוע. ומטרתו היתה להתפלל שם. מדוע בחר יצחק דווקא את המקום הזה?

הסיבה לכך נעוצה באירוע שהתרחש באותו מקום, והיה הסיבה לשמו של המקום, בזמן שהגר בורחת אליו:

7. יצחק "רגיל" להתפלל במקום בו נגלה המלאך להגר

בראשית פרק טז

(ז) וַיִּמְצְאֵהּ מֵלֶאֱנָן ה' עַל עֵין הַמַּיִם בְּמִדְבָּר עַל הָעֵין בְּדֶרֶךְ שׁוּר:
(ח) וַיֹּאמֶר הָגֵר שְׂפִיחַת שְׂרֵי אִי מִזֶּה בָּאת וְאֵנָה תֵּלְכִי וְתֹאמְרִי מִפְּנֵי שְׂרֵי גְבֻרָתִי אֲנֹכִי בְּרַחֲת:

(יג) וַתִּקְרָא שֵׁם ה' הַדְּבָר אֲלֵיהָ אֵתָה אֵל כָּאִי כִּי אִמְרָה הָגֵם הַלֵּם כְּאֵתִי אַחֲרֵי ר' אִי:
(יד) עַל פֶּן קָרָא לְבָאָר בָּאָר לְחֵי ר' אִי הֵנָּה בֵּין קִדְשׁ וּבֵין בְּרָד:

יצחק כמה אל המקום בו היתה התגלות אלוקית, שם נגלה מלאך ה' להגר. ולכן הוא הולך לשם, על מנת לשאוב השראה.

ואז, כשהוא שב מן המפגש עם קונו, הוא פוגש את אשתו העתידיה.

דבר זה יסביר גם את תגובתה של רבקה למפגש עם יצחק:

(סד) וַתֵּשֶׂא רְבֵקָה אֶת עֵינֶיהָ וַתִּרְאֵהוּ אֵת יִצְחָק וַתִּפְּלַמְעַל הַגָּמֶל:
(סה) וַתֹּאמֶר אֵל הָעֶבֶד מִי הָאִישׁ הַלֵּזָה הַחֵלֶץ בְּשַׂדֵּה לְקִרְאָתֵנוּ וַיֹּאמֶר הָעֶבֶד הוּא אֲדֹנָי וַתִּקַּח הַצְעִיף וַתִּתְּכֶס:

מדוע נופלת רבקה למראה האיש? הלא אינה יודעת שהוא המיועד להיות לה לבעל?!
ומדוע היא מתכסה בצעיף כשהיא מגלה ש"הוא אדני"?!
הנצי"ב מוולוז'ין, בפירושו "העמק דבר", הסביר את הדבר לאור העובדה שיצחק מתפלל באותה שעה:

8. רבקה "נופלת" מהגמל מאימה מהמראה של יצחק המתפלל, שנראה כמלאך אלוקים

העמק דבר – הנצי"ב מוולוז'ין

יוצא יצחק לשוח בשדה – כבר פירשו חז"ל שהוא היה מתפלל מנחה.. והזמין ה' לפניו באותה שעה את אשתו.

ותשא רבקה וגו' ותרא את יצחק – בעודו עומד ומתפלל והיה אז כמלאך אלוקים נורא מאד. ומבואר ברבה שראתה ידיו שטוחות בתפילה ע"כ נבעתה מאד.
 ותפל מעל הגמל – מרוב פחד ואימה. אמנם לא ידעה ממי היא מתפחדת... ובתוך הפחד שאלה את העבד מי האיש הלזה – אשר אני מתפעל ומתפחד ממנו.
 ותקח הצעיף ותתכס – מרוב פחד ובושה כמו שמבינה שאינה ראויה להיות לו לאשה.

המחזה אותו פוגשת רבקה במפגשה הראשון עם יצחק, אינו מראה שהיתה רגילה לו בבית אביה. אדם העומד בתפילה אל מול ריבונו של עולם. ולא "סתם" תפילה היתה כאן, שהרי בזמן תפילתו היה כ"מלאך אלוקים נורא מאד". מפגש זה גורם לה יראה ופחד והיא נופלת מעל הגמל. לאחר שהיא מגלה ש"מלאך" זה, הוא המיועד להיות בעלה, היא מתכסה בצעיף, כאומרת אינני ראויה להינשא לצדיק שכזה.

התייחסות זו של רבקה אל יצחק, כפי שלימד אותנו הנצי"ב, מאפשרת לנו לראות באורח רחב יותר את הנהגתם של יצחק ורבקה. שלש האימהות: שרה, רבקה ורחל, התמודדו עם מצב קשה של עקרות. אנו נרצה להשוות את המתרחש בתוככי ביתם של האימהות על רקע מצב העקרות.

9. תגובת האמהות למצב של עקרות

בראשית פרק טז – תגובת שרה

(א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו ולה שפחה מצרית ושמה הגר:
 (ב) ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ידוד מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי:
 (ג) ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתה מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה:

שרה מציעה לאברהם, באצילותה, ליקח את שפחתה, הגר.

גם רחל משוחזת עם בעלה, יעקב, וכך היא מגיבה:

10. בראשית פרק ל – תגובת רחל

(א) ותרא רחל כי לא ילדה ליעקב ותקנא רחל באחיה ותאמר אל יעקב הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי:

לעומתן, אצל רבקה אנו מוצאים תגובה אחרת:

11. בראשית פרק כה – תגובת רבקה

(יט) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק:
 (כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה:
 (כא) ויעתר יצחק לידוד לנכח אשתו פי עקרה הוא ויעתר לו ידוד ותמר רבקה אשתו:

יצחק מתפלל עבור רבקה. אולם, התורה אינה מתארת דו שיח בין יצחק ורבקה. מדוע רבקה אינה משתפת את יצחק בתחושותיה!?

גם על שאלה זו עונה הנצי"ב בעזרת הסברו הקודם:

12. רבקה אינה מסוגת לשתף את בעלה בתחושותיה

העמק דבר – הנצי"ב מוולוז'יין - המשך

ומאז והלאה נקבע בלבה פחד. ולא היתה עם יצחק כמו שרה עם אברהם. ורחל עם יעקב, אשר בהיות להם איזה קפידא עליהם לא בושו לדבר רתת לפניהם. מה שאין כן רבקה.
 וכ"ז הקדמה להסיפור שיבוא בפרשת תולדות שהיו יצחק ורבקה מחולקים בדעות, ומכ"מ לא מצאה רבקה לב להעמיד את יצחק על דעתה בדברים נכוחים כי היא יודעת האמת כי עשו רק ציד בפיו. וכן בשעת הברכות.

מערכת היחסים שבין יצחק ורבקה שונה במהותה ממערכות היחסים שבין אברהם ושרה, ובין יעקב ורחל. שרה ורחל שתפו את בעליהן בתחושותיהן בזמן העקרות. לעומתן, רבקה חשה שבעלה גדול ממנה במדרגתו והיא אינה מסוגלת לשתף אותו בתחושותיה. אפילו בזמן המחלוקת על הסוגיה החשובה של חינוך הילדים, אין התורה מציינת שהם משוחחים זה עם זה. השורש לדבר זה מתחיל בזמן המפגש ביניהם.

יתירה מזו, בכל השנים הארוכות, של חיייהם המשותפים התורה מתארת שיחה אחת בלבד המתקיימת ביניהם:

13. השיחה היחידה שקיימו יצחק ורבקה

בראשית כ"ז, מ"ו

ותאמר רבקה אל יצחק קצתי בחיי מפני בנות חת אם לקח יעקב אשה מבנות חת כאלה מבנות הארץ למה לי חיים:

בהמשך ננסה להבין מדוע דווקא נושא זה הוא הגורם לרבקה לשוחח עם יצחק.

14. מערכות היחסים בין האבות לנשותיהם

בראשית פרק טז – אברהם ושרה

(א) ושרי אשת אברם לא ילדה לו וְלֹה שָׁפְחָה מִצְרִית וְשָׁמָּה הָגָר:

(ב) ותאמר שרי אל אברם הנה נא עצרני ידוד מלדת בא נא אל שפחתי אולי אבנה ממנה וישמע אברם לקול שרי:

(ג) ותקח שרי אשת אברם את הגר המצרית שפחתי מקץ עשר שנים לשבת אברם בארץ כנען ותתן אותה לאברם אישה לו לאשה:

(ד) ויבא אל הגר ותהר ותרא כי הרתה ותקל גברתה בעיניה:

(ה) ותאמר שרי אל אברם חמסי עליך אנכי נתתי שפחתי בחיקך ותרא כי הרתה ואקל בעיניה וישפט ידוד ביני וביניך:

ראינו שבוע שעבר את מערכת היחסים המופלאה שבין אברהם ושרה.

גם ברגע קשה זה, שאברהם נאלץ להכניס את הגר אל תוך ביתו, אין הדבר פוגע כהוא זה בקירבה שבין אברהם ושרה. היא אשתו והוא אישה. ללמדנו את עוצמת הקשר שביניהם!

לכל אורך הדרך אנו מוצאים את אברהם ושרה כצמד הפועל יחד להגשמת החזון הגדול של הפצת האמונה בה' ברחבי העולם:

15. אברהם ושרה פועלים ביחד להפצת האמונה בה' בעולם

בראשית י"ב, ה

ויקח אברם את שרי אשתו ואת לוט בן אחיו ואת כל רכושם אשר רכשו ואת הנפש אשר עשו בחנן ויצאו ללכת ארצה כנען ויבאו ארצה כנען: (בראשית י"ב, ה):

מה פירוש "...הנפש אשר עשו בחנן"?

רש"י הביא שני פירושים:

16. רש"י בראשית י"ב ה'

אשר עשו בחנן - שהכניסו תחת כנפי השכינה, אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים, ומעלה עליהם הכתוב כאלו עשאו. ופשוטו של מקרא עבדים ושפחות שקנו להם, כמו (שם לא א) עשה את כל הכבוד הזה, (במדבר כד יח) וישראל עושה חיל, לשון קונה וכונס:

לפי שני הפירושים, אברהם ושרה פועלים יחד.

בין אם מדובר בפעולה הרוחנית של הפצת דבר ה': "אברהם מגייר את האנשים, ושרה מגיירת הנשים". ובין לפירוש השני שמדובר בעשייה גשמית: "עבדים ושפחות שקנו להם". הם קונים יחד. אברהם ושרה רואים עצמם כשותפים מלאים לחזון הגדול.

שרה, המגיעה למסקנה שלא תוכל להיות שותפה בהמשכות הביולוגית, אינה מהססת וממשיכה יחד עם אברהם, כשותפה בהמשך הרוחני, בגידול ביתו ומורשתו של אברהם.

רק כאשר היא חשה שהגר מנסה לדחוק את מקומה בביתו של אברהם - וכנראה תרצה לגדל את הילד שיולד לה כבנה שלה ולא כבנה של שרה - היא מתקוממת ואינה מסכימה:

17. שרה מתקוממת כשהיא חשה שהגר מנסה לדחוק את מקומה בביתו של אברהם
(ד) וַיֵּבֵא אֶל הָגֵר וַתֵּחָר וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וַתִּקַּל גְּבִרְתָּהּ בְּעֵינֶיהָ:
(ה) וַתֹּאמֶר שְׂרֵי אֵל אַבְרָם חֲמֹסִי עָלַיךָ אֲנֹכִי נִתְתִּי שְׁפָחְתִּי בְּחִיקְךָ וַתֵּרָא כִּי הִרְתָּה וַאֲקַל בְּעֵינֶיהָ יִשְׁפֹּט יְדֹנֵד בִּינִי וּבִינֶיךָ:

אצל רחל התמונה מורכבת יותר:

18. יעקב ורחל בראשית פרק ל
(א) וַתֵּרָא רָחֵל כִּי לֹא יֵלְדָה לְיַעֲקֹב וַתִּקְנֶא רָחֵל בְּאַחֲתָהּ וַתֹּאמֶר אֵל יַעֲקֹב הֲבֵה לִי בָנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנֹכִי:

רחל רוצה לזכות בפרי בטן, ולא - אינה מוצאת טעם בחייה. לכן היא מבקשת מיעקב שיתפלל עליה. הלא כך נהג אביו, יצחק: כשהיתה אשתו עקרה, התפלל עליה.

כך מגיב יעקב על בקשתה של רחל:

(ב) וַיַּחַר אָף יַעֲקֹב בְּרָחֵל וַיֹּאמֶר הֲתַחַת אֶל־הַיָּם אֲנֹכִי אֲשֶׁר מִנַּע מִמֶּךָ פְּרִי בֶטֶן:

על תגובה זו תמה הרמב"ן:

19. רחל דורשת מיעקב שיתפלל "עד שיהיו לה בנים"
רמב"ן בראשית פרק ל

ואני תמה, אם כן למה חרה אפו ולמה אמר התחת אלהים אנכי, ושומע אל צדיקים ה'.

הרמב"ן מביא את תשובת המדרש ומקשה עליה:

ומה שאמר, אבא לא היו לו בנים אני יש לי בנים, ממך מנע ממני לא מנע, וכי הצדיקים אינן מתפללים בעד אחרים, והנה אליהו ואלישע התפללו בעד נשים נכריות (מ"א יז כא, ושם ב ד טז).

המדרש שם בפיו של יעקב תשובה לסירובו להתפלל. אצל אביו היתה הבעיה משותפת לו ולרבקה. אולם יעקב זכה לפרי בטן, אין הוא זקוק לתפילה. "ממך מנע פרי בטן, ממני לא מנע" ותמיהתו של הרמב"ן מובנת. וכי אין הצדיקים מתפללים על אחרים?! על אחת כמה וכמה במקרה דנן. ש"אחרים" הכוונה לאשתו, שהיא כגופו!
לכן מביא הרמב"ן ביקורת שביקרו חז"ל את יעקב:

המשך הרמב"ן...

ונראה שבשביל זה תפסוהו רבותינו, אמרו בבראשית רבה (עא ז) אמר לו הקב"ה כך עונין את המעיקות, חייך שבניך עתידין לעמוד לפני בנה:

עד כדי כך, חז"ל קשרו את תגובתו של יעקב למצוקת אשתו, לאשר עתיד להתרחש עם יוסף: "חייך שבניך עתידין לעמוד לפני בנה!"

אולם על דרך הפשט הסביר הרמב"ן, שכעסו של יעקב היה על כך, שרחל דורשת שיתפלל על מנת שתלד "על כל פנים". מתוך ודאות ודרישה שבקשתו תיענה. ועל כך עונה לה יעקב:

"הִתְחַת אֵל הַיָּם אֲנִי כִי"?! – "שאיך תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים" (לשון הרמב"ן).

המשך הרמב"ן

ועל דרך הפשט אמרה רחל ליעקב שיתן לה בנים, ובאמת דעתה לאמר שיתפלל עליה, אבל שיתפלל עליה עד שיתן לה בנים על כל פנים, ואם אין שתמית עצמה בצער. דברה שלא כהוגן בקנאותה, וחשבה כי באהבתו אותה יתענה יעקב וילבש שק ואפר ויתפלל עד שיהיו לה בנים שלא תמות בצרה. ויחר אף יעקב - שאין תפלת הצדיקים בידם שתשמע ותענה על כל פנים. ובעבור שדברה דרך געגועי הנשים האהובות להפחידו במיתתה חרה אפו, ולכך אמר לה שאינו במקום אלהים שיפקוד העקריות על כל פנים, ואיננו חושש בדבר, כי ממנה נמנע פרי הבטן ולא ממנו, וזה ליסר אותה ולהכלימה.

מסיים הרמב"ן:

והנה הצדקת בראותה שלא תוכל להסמך על תפלת יעקב, שבה להתפלל על עצמה, אל שומע צעקה, וזהו וישמע אליה אלהים (להלן פסוק כב):

בסופו של דבר, רחל מתפללת בעצמה. והקב"ה שומע אליה והיא יולדת בן.

20. ה' שומע לתפילתה של רחל, כי יעקב מסרב לתפלל עליה

בראשית פרק ל'

(כב) וַיִּזְכֹּר אֱלֹהֵי הַיָּם אֶת רַחֵל וַיִּשְׁמַע אֱלֹהֵי הַיָּם וַיִּפְתַּח אֶת רַחֵמָהּ:

(כג) וַתֵּהָר וַתֵּלֶד בֶּן וַתֹּאמֶר אֶסְפָּר אֵל הַיָּם אֶת חֲרָפְתִּי:

(כד) וַתִּקְרָא אֶת שְׁמוֹ יוֹסֵף יוֹסֵף לְאִמּוֹ רַחֵל הָיָה לִי בֶן אַחֵר:

בעל "עקידת יצחק" ר' יצחק עראמה, מסביר את כעסו של יעקב בדרך אחרת:

21. יעקב כועס על רבקה, כי גם אם אין לה בנים עדיין יש לה תפקיד בעולם

בעל "עקידת יצחק"

והנה בשני השמות – "אשה", "חוה" – נתבאר שיש לאשה שתי תכליות:

האחד מה שיורה עליו השם: "אשה, כי מאיש לוקחה", וכמוהו תוכל להבין ולהשכיל בדברי שכל וחסידות, כמו שעשו האימהות וכמה צדקניות ונביאות וכאשר יורה פשט פרשת "אשת חיל" (משלי לא).

והשני עניין ההולדה והיותה כלי אליה ומוטבעת הלידה וגידול הבנים כאשר יורה עליה שם "חוה – אם כל חי".

והנה תהיה האשה כאשר לא תלד מנועה מהתכלית הקטן ותישאר להרע או להיטיב כמו האיש אשר לא יוליד.

על כן חרה אף יעקב ברחל, כאשר אמרה: "הֲבֵה לִי בָּנִים וְאִם אֵין מִתָּה אֲנִיכִי", לגעור בה ולהשכילה בזה בעניין הנכבד והוא, שהיא אינה מתה לפי התכלית המשותף, באשר מנע ממנה פרי בטן, כמו שיהיה בו העניין גם כן אם לא יוליד.

לאישה שני תפקידים.

הראשון, כמו האיש - לעבוד את ה'. בחינת: "השכל וידוע אותי".

והשני – עניין ההולדה. יכולתה להביא צאצאים לעולם.

רבקה, בראותה שאין ביכולה ללדת, קובעת: "ואם אין – מתה אנכי".

ועל כך כועס יעקב.

וכי אין לך תפקיד נוסף?!

הלא עדיין יש לך את התפקיד הרוחני הגדול, אם כן מדוע תרגישי כי רצונך למות אם אינך זוכה לפרי בטן?!

רחל השומעת את דברי יעקב, מוכנה אכן להיות שותפה בדרך אחרת:

22. רחל מוכנה להיות שותפה רוחנית בבניין הדור הבא. גם אם הבניין הביולוגי ייעשה על ידי בלהה

בראשית פרק ל'

(ג) ותאמר הנה אמותי בלהה בא אליה ותלד על ברפי ואבנה גם אנכי ממנה :

(ד) ותתן לו את בלהה שפחתה לאשה ויבא אליה יעקב :

(ה) ותהר בלהה ותלד ליעקב בן :

(ו) ותאמר רחל דנני אלהים וגם שמע בקלי ויתן לי בן על כן קראה שמו דן :

רחל מוכנה להיות שותפה רוחנית בבניין הדור הבא. גם אם הבניין הביולוגי ייעשה על ידי בלהה, היא חשה שותפות.

כשנולד דן, היא חשה ששמע ה' בקולה, "וינתן לי בן". הבן הוא גם של רחל, על אף העובדה שבלהה היא זו שילדה אותו.

גם רבקה מוטרדת מחוסר יכולתה לממש את יכולת ההולדה. כך היא מגיבה כשמתרוצצים הבנים בקרבה:

23. יצחק ורבקה

בראשית פרק כה

(יט) ואלה תולדות יצחק בן אברהם אברהם הוליד את יצחק :

(כ) ויהי יצחק בן ארבעים שנה בקחתו את רבקה בת בתואל הארמי מפדן ארם אחות לבן הארמי לו לאשה :

(כא) ויעתר יצחק לידוד לנכח אשתו כי עקרה הוא ויעתר לו דוד ותהר רבקה אשתו :

(כב) ויתרצו הבנים בקרבה ותאמר אם פן למה זה אנכי ותלך לדרש את דוד :

מה פירוש: "למה זה אנכי"?

24. ההריון קשה לרבקה והיא מתחרטת עליו

רש"י בראשית פרק כה

ותאמר אם כן - גדול צער העבור :

למה זה אנכי - מתאוה ומתפללת על הריון:

רחל, שציפתה עשרים שנה לרגע בו תהרה, חשה את צער העיבור ומתחרטת. למה זה אנכי – מתאוה על ההריון!?

הרמב"ן פירש אחרת:

25. רבקה חוששת שהיא עומדת להפיל, ואם כן, היא מעדיפה למות

רמב"ן בראשית פרק כה

והנכון בעיני כי אמרה אם כן - יהיה לי למה זה אנכי - בעולם, הלואי אינני, שאמות או שלא הייתי, כטעם

כאשר לא הייתי אהיה (איוב י ט):

רבקה חפצה בכך. שנים כה רבות היא ממתנינה. והנה, גם לאחר שזכתה להרות, היא חוששת שהיא עומדת להפיל ולאבד את הריונה. ואם כך, אומרת רבקה, למה זה אנכי?! כתחושתה של רחל: "הבה לי בנים ואם אין מתה אנכי".

רבקה, לימד אותנו הנצי"ב, מסתכלת על בעלה כעל "מלאך אלוקים נורא מאד". הוא ממלא בשביל שניהם את התפקיד של עבודת ה'.

את עיקר תפקידה היא רואה בעזרתה לדאוג להמשכיות, לגידול הדור הבא. ואם ניסיון זה אינו מצליח – "למה זה אנכי"!

על פי זה נבין גם את השיחה היחידה שבין יצחק ורבקה:

26. השיחה היחידה בין יצחק לרבקה היא בנושא גידול הדור הבא, בו רבקה רואה את תמצית חייה

בראשית פרק כז

(מו) וַתֹּאמֶר רַבֶּקָּה אֶל יִצְחָק קִצְתִּי בְּחַיֵּי מִפְּנֵי בָנוֹת חַת אִם לֵקַח יַעֲקֹב אִשָּׁה מִבְּנוֹת חַת פְּאֵלָה מִבְּנוֹת הָאֲרָץ לָמָּה לִּי חַיִּים:

תמצית חייה של רבקה בגידול הדור הבא.

לתפקיד זה שתי קומות. הקומה הראשונה, תפקיד ההולדה. אולם לתפקיד קומה נוספת, הבניין הרוחני. שהרי אם יעקב לוקח אישה שאינה מתאימה לתפקיד הרוחני – למה לי חיים!?

הקשר המיוחד של יצחק ורבקה, שונה מזה של אברהם ושרה ויעקב ורחל.

שרה רואה עצמה שותפה מלאה ושווה לבעלה אברהם.

גם רחל מתווכחת עם בעלה בעוז ומוכנה ליתן לו את שפחתה, כדי שהיא תהיה שותפה בבניין הרוחני.

אולם רבקה מסתכלת על בעלה מתוך "פחד ואימה" כעל בעל דרגה גבוהה ממנה. תפקידה להיות לו לעזר בתפקיד של בניין הדור הבא. ואם תפקיד זה לא יצלח, למה לה חיים!?

שורשו ותחילתו של יחס זה במפגש בראשון, בזמן ה"שיחה בשדה" – בתפילת מנחה.

ללמדנו מה תפילת מנחה ראויה יכולה לעשות...